LOZAN KONFERANSI'NDA TÜRKİYE:

İmparatorluğu İhya Etmek mi, Bağımsız Bir Devlet Kurmak mı?

TEMUÇİN FAİK ERTAN

LOZAN KONFERANSI'NDA TÜRKİYE, 1918-1922 YILLARI ARASINDA ÖNCE YEREL, DAHA SONRA ULUSAL ÖLÇEKLİ SÜRDÜRMÜŞ OLDUĞU ASKERİ VE SİYASİ MÜCADELENİN DİPLOMATİK KARŞILIĞINI ALMAK İÇİN ÇABA SARF ETTİ.

GİRİŞ

30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi, Osmanlı Devleti'nin önde gelenleri tarafından genelde olumlu karşılandı ve artık toprak kayıplarının sona ereceği konusunda umut ışığı oldu. Ancak ateşkes sağlanmasına karşın Anadolu ve Trakya'da savaş devam etti. Küresel olarak Wilson İlkeleri'ne, bölgesel bağlamda Mondros Mütarekesi'ne ve savaş hukuku açısından da uluslararası hukukun evrensel kurallarına aykırı gelişen işgal hareketlerine karşı, Anadolu merkezli önce yerel, sonra da ulusal nitelikli bir mücadele başladı. Mustafa Kemal Paşa önderliğinde, önce Heyet-i Temsiliye'nin, ardından da TBMM'nin temel karar organı olduğu Milli Mücadele'nin askeri safhası 11 Ekim 1922'de imzalanan Mudanya Mütarekesi ile sona erdi.[1] Böylece Mondros Mütarekesi resmen geçersiz hale geldi ve Sevr'in yerine yeni bir antlaşma arayışı hızlandı.

Lozan Konferansı, 20 Kasım 1922'de başlayan ve 4 Şubat 1923'te kesintiye uğradıktan sonra 23 Nisan 1923 tarihinde yeniden toplanan ve 24 Temmuz 1923'te antlaşmanın imzalanmasıyla sonuçlanan diplomatik bir süreçtir. Konferans sonundaki antlaşmaya sekiz devlet imza attı. Bir tarafta Türkiye; diğer tarafta İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan, Romanya ve Sırp-Hırvat-Sloven Devleti vardı. Ayrıca Boğazlarla ilgili sözleşmeye Sovyet Rusya ve Bulgaristan; ticaret ile ilgili sözleşmeler Belçika ve Portekiz imzaladı. Bir tarafta Türkiye, öteki tarafta diğerleri vardı. Görüşmelere katılan ve doğal olarak da antlaşmayı imzalayan devletlerin sayısına bakıldığında Ortadoğu'dan Doğu Akdeniz'e; Karadeniz'den Balkanlara kadar uzanan geniş bir coğrafyada çok sayıda devletin ekonomik, siyasi ve askeri çıkarı bulunuyordu.

TÜRK HEYETİ'NE VERİLEN TALIMATNAME ÜZERİNE BİR İNCELEME

Lozan Konferansı'nda Türkiye'nin tezlerini ve nihai amacını anlayabilmek için, öncelikle Türk Heyetine verilen 14 maddelik talimatnameyi analiz etmek gereklidir. Bu 14 maddelik talimatnameye dikkatle bakıldığında, aslında son derece sade, mütevazı ve hepsinden önemlisi çerçeve bir metin olduğu görülür. Hem konferansta görüşülecek konuların derinliği hem de katılan devletlerin çeşitliliğine bakıldığında, bu ilk talimatnamenin yeterli olmayacağı daha ilk günden belliydi.

Bununla birlikte talimatnamede, Türkiye'nin öncelik verdiği konular ve barış uğruna daha esnek yaklaşabileceği sorunları görmek mümkündü. Peki, bu 14 maddelik talimatname hangi hükümleri içeriyordu?

1. Doğu sınırı: Ermeni yurdu bahis konusu olamaz. Olur ise müzakerelerin kesilmesini gerektirir.
2. Irak sınırı: Süleymaniye, Kerkük ve Musul sancakları istenecektir. Konferansta bundan farklı olmak üzere ortaya çıkacak güçlükler için Vekiller Heyeti'nden talimat alınacaktır. Petrol vesaire imtiyazları sorununda İngilizlere bazı ekonomik menfaatler sağlanması görüşülebilir.
3. Suriye sınırı: Bu sınırın düzeltilmesine imkân oranında son derece çalışılacak ve bu sınır şöyle olacaktır: Resi İbni-Hayn'dan başlayarak Harm, Müslimiye-Meskene ve sonra Fırat yolu Dirizor, Çöl ve nihayet Musul Vilayeti güney sınırına ulaşır.
4. Adalar: Duruma göre hareket edilecek ve kıyılarımıza pek yakın meskun olan ve olmayan adalar behemehal ilhak edilecek, başarı elde edilmediği takdirde Ankara'dan sorulacak.
5. Trakya batı sınırı: 1914 sınırının elde edilmesine çalışılacaktır.
6. Batı Trakya: Misak-ı Millî maddesi uygulanacaktır.
7. Boğazlar'da ve Gelibolu yarımadasında yabancı askerî kuvvet kabul edilemez. Eğer bu konudaki müzakere inkıtaı gerektirirse inkıtadan evvel

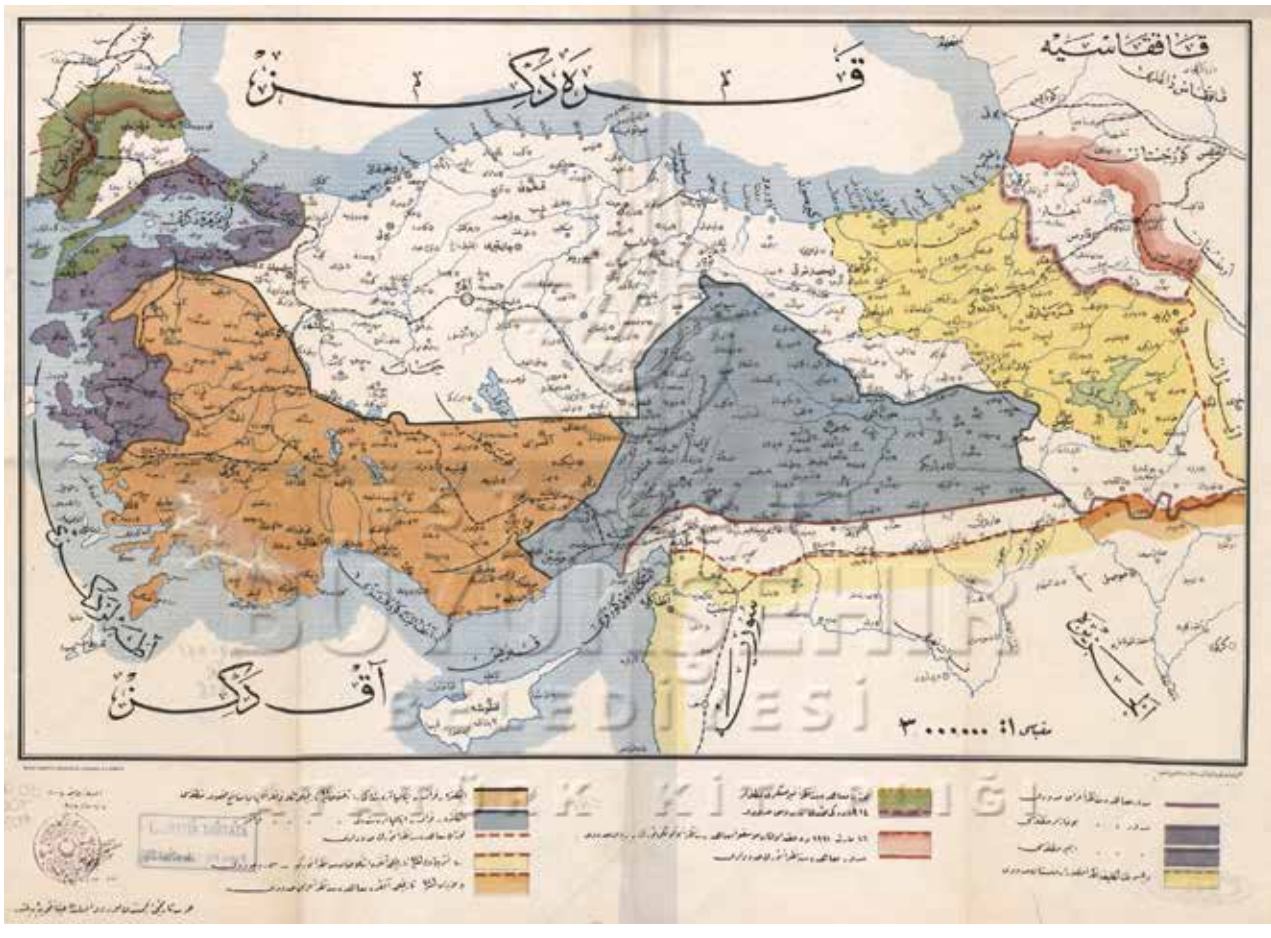

1928 tarihli Sevres, Lozan ve diğer antlaşmalara göre sınırları gösteren Türkiye haritası, ölçek: 1:3.000.000, İstanbul: Ahmet İhsan Matbaası. İ.B.B. Atatürk Kitaplığı Koleksiyonu

Ankara'ya bilgi verilecektir.

8. Kapitülasyonlar kabul edilemez. Müzakerenin inkıtaı gerekirse yapılır.

9. Azınlık: Esas, mübadeledir.

10. Düyun-u Umumiye: Türkiye'den ayrılan memleketlere dağıtımı, Yunanlılara devri, yani tamirata karşılık tutulması, olmadığı takdirde yirmi sene ertelenmesi. Düyun-u Umumiye İdaresi kalmayacaktır. Güçlükler çıktığı takdirde sorulacaktır.

11. Ordu ve donanmayı sınırlandıran konu olmayacaktır.

12. Yabancı Kurumlar: Türk kanunlarına tabi olacaktır.

13. Türkiye'den ayrılan memleketler için Misak-ı Millî'nin özel maddesi yürürlüktedir.

14. Cemaatler ve İslâm Vakıfları Hukuku eski andlaşmalara göre sağlanacaktır.[2]

Söz konusu 14 maddenin yedisi arazi ve askerlikle ilgiliydi. 8, 10 ve 12. maddeler ise doğrudan ekonomik ve mali konulara dair hükümlerdi ve tam bağımsızlık anlayışının bir sonucuydu. 9. ve 14. maddeler de egemenlik haklarını içeriyordu. Kısacası talimatname bağımsızlık, egemenlik ve toprak bütünlüğü üzerine inşa edilmişti. Bununla birlikte bu talimatnameden hareketle Lozan'da görüşülecek konuların ya da sorunların çözümünü tümüyle bulmak mümkün görünmüyordu. O halde temel bir ilkeden hareket edilecekti. Misak-ı Milli!.. talimatnamenin içerik olarak sade hazırlanması yüzünden Ankara-Lozan arasında çok yoğun bir şifreli telgraflaşma yaşanacaktı.

LOZAN KONFERANSI'NA GENEL BAKIŞ

Lozan Konferansı'nın açılış günü olan 20 Kasım 1923'ten bir gün sonra yapılan toplantıda konferansın adı, kurulacak komisyonlar ve başkanları tartışıldı. Sonuçta Yakın Doğu İşleriyle İlgili Lozan Konferansı adında karar kılınırken,[3] arazi ve askerlik işleriyle ilgili komisyonun başkanlığını İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Curzon; ekonomik ve mali işlerle ilgili komisyonun başkanlığını Fransa Dışişleri Bakanı Barrere; azınlıklar ve yabancılarla ilgili komisyonun başkanlığını İtalya Dışişleri Bakanı Marki Garroni üstlendi.[4]

Konferansın adına ve katılan devletlerin sayısına bakıldığında[5] Müttefiklerin konferansı derinleştirmeye ve genişletmeye çalıştıkları görülüyordu. Bu da sadece sınır sorunlarının görüşülmeyeceğini gösteriyordu. Çünkü arazi, toprak ya da sınır konusunda Türkiye'nin karşısına sadece o sınırla ilgili devletin çıkması bekleniyordu. Irak Sınırında İngiltere; Suriye Sınırında Fransa; Trakya Sınırında Yunanistan Türkiye ile görüşmeler yapacak gibi görünüyordu. Hem siyasi hem ticari hem de askerî açıdan önem taşıyan Boğazlar konusunda ise bütün devletlerin çıkarları söz konusu gibi görünmekle birlikte, sorun temelde İngiltere için hayati önem taşıyordu. Zaten Müttefik Devletler komisyonların başkanlığını da kendileri açısından öncelikli olan konulara göre paylaşmışlardı.

Oysa ekonomik ve mali konularla azınlıklarla yabancıların durumuyla ilgili sorunlarda durum daha karmaşıktı. Türkiye'den arazi bağlamında hemen hiç-

Görsel 3 İsmet Paşa ve maiyeti Lozan'da, 4 Aralık 1922
Agence Rol, Bibliothèque Nationale De France, https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b53094920m#

bir beklentisi olmayan devletler bile kapitülasyonlar, kuponlar, borçlar, adli yargı rejimi ve benzeri ekonomik ve mali konularda TBMM Hükümeti'nin karşısında ya da Müttefiklerin yanında yer almaya hazır gelmişlerdi Lozan'a!.. Türk tezlerine karşı topyekûn saldırı ya da toplu direniş ekonomik ve mali konularla imtiyazlar konuşulduğunda gelecekti.

Aslında talimatnamenin 8. Maddesi; "Kapitülasyonlar kabul edilemez. Müzakerenin inkıtaı gerekirse yapılır" şeklinde kısa ve öz düzenlenmişti ama belki de konferansın en detaylı konusuydu. Şöyle ki kapitülasyonlar içinde ticari, mali, siyasi, adli, hukuki, dini, kültürel anlamda çok sayıda ayrıcalığı içeriyordu. Bunların her biri de ayrı paketler halinde Türk tarafının önüne getirilecekti.

Aynı şekilde 10. Maddede yer alan; "Düyun-u Umumiye: Türkiye'den ayrılan memleketlere dağıtımı, Yunanlılara devri, yani tamirata karşılık tutulması, olmadığı takdirde yirmi sene ertelenmesi. Düyun-u Umumiye İdaresi kalmayacaktır. Güçlükler çıktığı takdirde sorulacaktır" şeklindeki talimat da tıpkı kapitülasyonlar gibi geniş kapsamlıydı ve neredeyse Lozan'a temsilci gönderen bütün devletleri yakından ilgilendiriyordu. Bu nedenle herhangi bir sınır sorunundaki tartışmaların tam aksi olarak Türkiye, Osmanlı borçları konusunda her zaman taraf olan diğer devletlerin hemen hepsini karşısında buldu.

Türk Heyeti ise Lozan'a bütün bu olasılıklara hazır olarak gelmişti. Daha doğrusu Türk Heyeti, Osmanlı Devleti'nin yeniden ihya etmek niyetinde olmadığı için, bu büyük imparatorluktan elinde kalan topraklarda ekonomik ve siyasi açıdan bağımsız bir milli devlet kurmak amacıyla gelmişti Lozan'a!..

Lozan Konferansı sırasında birbiriyle hiçbir bağlantısı yokmuş gibi görünen konular, aslında bir bütünün parçalarıydı. Türkiye'nin önemsiz görüp pek de hazırlanmadığı konularda bile İtilaf Devletleri'nin zorluk çıkarması, asıl önem verdikleri konularda taviz koparmak için yürütülen bir taktikti.

Örneğin Türkiye ile Yunanistan'ın uzlaşmasından yarar gördükleri için ahali mübadelesi konusunda bir iki devletin uzlaşmasının yolunu açmışlardı. Çünkü kendilerinin sömürgeci politikalarının bir parçası olarak Doğu Akdeniz, Ege Denizi ve Rumeli'de ortaya çıkan çatışmalardan dolayı, çok sayıda Türk ve Rum gayrı resmi olarak yer değiştirmiş ve bölgede ciddi bir nüfus hareketliliği yaşanmıştı. Lozan'da Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan Ahali Mübadelesi Sözleşmesi ise fiilen başlayan göçlerin, uluslararası hukuka uygun hale getirilmesinden başka bir şey değildi. Ayrıca yerlerini terk edenlerin de çoğunlukla Rumlar olduğu düşünülürse sözleşme Yunanistan açısından daha kazançlı görünüyordu. Bu yüzden tarafların üzerinde uzlaştıkları ilk konu, daha doğrusu birinci dönem görüşmelerinde anlaşmaya varılan tek sorun Ahali Mübadelesi oldu.

Türkiye, konferansın her iki döneminde de ekonomik ve mali sorunlara, başka bir deyişle yeni Türk devletinin bağımsızlığını ve egemenliğini sınırlandıran konulara daha fazla mesai harcamak durumunda kaldı. Bu zorunluluktan kaynaklanan bir politik yaklaşımdı. Hem Müttefik devletler ekonomik ve mali konularda Türkiye'yi sıkıştırıp elde ettikleri ayrıcalıkları terk etmek istemiyorlardı hem de Türk tarafı için Lozan'da öncelik tam bağımsızlığı elde etmek ve kendi topraklarında egemenliği bir başka dış güçle paylaşamamaktı. 20 Kasım 1922'de başlayan Lozan Konferansı hemen hiçbir konuda ilerleme sağlanamayınca 4 Şubat 1923'te kesintiye uğradı. Lozan Konferansı'nın kesilme nedenlerine bakıldığında Müttefik Devletlerin 31 Ocak 1923'te Türk tarafına verip 4 Şubat'a kadar süre tanıdıkları proje ana hatlarıyla şöyleydi:

- Karaağaç, Yunanlılara verilecektir.
- Trakya'daki Türk kuvvetlerinin sayısı 5.000'i geçmeyecektir.
- Irak sınırı (Musul), Milletler Cemiyeti tarafından tespit edilecektir.
- Boğazlardan geçiş serbest olacaktır. Türkiye İstanbul'da 12.000 asker bulundurabilecekti. Bo-

ğazlardan gemilerin geçmesini, başkanlığı Türklere ait olan bir komisyon düzenleyecektir.

- Türk ve Yunan ahalisinin mübadelesi zorunlu olacaktır.
- Kapitülasyonlar "esas" itibariyle kaldırılmıştır. Ancak adli, ticarî, malî konular ve gümrükler için bir inkıtaı devresi olacaktır.
- 1914 Kasımından itibaren borçların sermaye üzerinden Türkiye ile Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılan devletler arasında taksim edilecektir. Ödeme sistemi Düyun-u Umumiye tarafından belirlenecektir.
- Türkiye 37 sene zarfında Müttefiklere 15 milyon altın lira zarar ve ziyan ödeyecektir. Ayrıca Türkiye, Yunanistan'dan hiçbir tazminat istemeyecektir.[6]

Bu proje üzerine İsmet Paşa, Dr. Rıza Nur ve Hasan Beyler, Ankara'ya ortak bir rapor göndererek, son durum hakkında bilgi verdiler. Üç temsilcinin de imzasını taşıyan rapor şu şekildeydi:

"Önümüzdeki dört gün içinde Müttefiklerin tekliflerine cevap verilmesi kararlaştırılmıştır. Askıdaki meseleleri diğerleriyle birleştirerek barışa varabilmek için Musul meselesinde İngiltere ile bir anlaşma ortamı ancak ya barıştan sonra bir yıl içinde Musul meselesini İngiltere ile Türkiye arasında çözümlemek, yahut Milletler Cemiyeti'nin hakemliğini kabul eylemek veyahut bir diğer hakem kabul etmek gibi üç şekil halinde görülüyor. Biz birinci şıkkı diğerlerine üstün tutuyoruz. Bunun ve kesin mecburiyet halinde diğerlerinin de kabul edilip edilmeyeceğinin süre bitiminden önce bildirilmesi".[7]

Türk tarafının söz konusu projeye tepki göstermesi üzerine İtilaf Devletleri kısmi bir yumuşama gösterdiler ve 3 Şubat'ta Trakya'da askerî sınırlamadan vazgeçtiklerine; borçların sermaye üzerinden taksimini kabul ettiklerine; ellerinde bulunan 5 milyon altın ve İngiltere'deki gemilere karşılık olarak 12 milyonluk tazminatı istemediklerine dair ek bir proje daha verdiler.[8]

Ancak bu da Türk tarafını tatmin etmedi ve konferans 4 Şubat'ta belirsiz bir süre kesintiye uğradı. Ama Lozan Konferansı heyetlerin ülkelerine dönmelerinden sonra, uzaktan diplomasi yoluyla verdikleri karşılıklı notalarla devam etti. İşte bu dönemde, 8 Mart 1923'te Türkiye, bir nota ile hazırlanan barış projesini Müttefik Devletlere iletti. Bu projeye göre Musul, Türkiye ile İngiltere arasında barıştan sonra 12 ay içinde halledilecek, anlaşma olmadığı takdirde Milletler Cemiyeti'ne başvurulacaktı. Karaağaç ise Yunanistan'a terkedilecekti. Boğazların statüsü ve azınlıklar sorununda herhangi bir anlaşmazlık yoktu. Ancak borçların ödenmesi konusunda hâlâ anlaşma sağlanamamıştı.[9]

Bu arada İzmir'de düzenlenen Türkiye İktisat Kongresi'nin açış konuşmasında Mustafa Kemal Paşa, sadece Türkiye'nin ekonomik politikası üzerine değil, Lozan Konferansı ile ilgili de açıklamalar yaptı. Mustafa Kemal Paşa konuşmasının bir bölümünde; "Efendiler, hiç kimseden fazla bir şey istemiyoruz. Dünyanın her medeni milletinin tabiaten malik olduğu şeylerden bizi mahrum etmemelidirler ve haklarımızı teslim etmelidirler. Çünkü hakkımız tabiidir, meşrudur, makuldür ve bize lâzımdır. Biz bu haktan vazgeçmeyeceğiz ve ne kadar haklı isek bu hakkımızı müdafaa ve muhafaza için de memleketimizin, milletimizin kabiliyet ve kudreti o kadardır." diyerek temel beklentisini ortaya koydu.[10]

Mustafa Kemal Paşa'nın bu sözleri Lozan'da izlenen politika ile uyumlu bir açıklamaydı ve konuşmasının bir başka bölümünde de; "Siyasi, askeri muzafferiyetler ne kadar büyük olursa olsunlar, iktisadi muzafferiyetler ile tetviç edilemezlerse husule gelen zaferler payidar olamaz, az zamanda söner. Bu itibarla en kuvvetli ve parlak zaferimizin dahi temin edebildiği ve daha edebileceği semerat-ı nafiayı tesbit için iktisadiyatımızın, hâkimiyet-i iktisadiyemizin temin ve tarsîn ve tevsii lâzımdır." demişti.[11]

Kesilme dönemindeki nota teatisinde Türkiye'nin temel hedefi öncelikle İngiltere ile uzlaşmak oldu.

Lord Curzon Lozan Konferansı için Uşi Şatosu'na giderken
Agence Rol, Bibliothèque Nationale De France, https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b53094598k

Çünkü İngiltere konferansın anahtarı olarak görülüyordu. Bu nedenle Boğazlar konusunda Türkiye'nin çıkarlarına daha uygun görünen Sovyet tezinden uzaklaşıldı ve İngiliz tezine yakın duruldu. Sonuçta da Boğazlar konusu büyük ölçüde İngiltere'nin isteğine uygun olarak karara bağlandı.[12] Aynı şekilde Irak Sınırı -Musul Sorunu- konusunda da İngiltere'nin istekleri dikkate alındı ve sorunun çözümü antlaşmanın imzalanması sonrasına bırakıldı. Daha da ileri gidilerek sorunun çözümlenmemesi durumunda Milletler Cemiyeti devreye sokuldu.[13] Kısacası Türkiye, İngiliz temsilcinin başkanlığını yaptığı Askerlik ve Arazi İşleriyle ilgili komisyonun alanına giren konularda esnek davranmayı yeğledi.

Böylece yeni Türk devleti, Lozan'da Mondros Mütarekesi'nin imzalanması sırasında elinde kalan topraklarla yetinmek durumunda kaldı. Tabii Musul-Kerkük, Hatay ve Batum dışında!... Bununla birlikte Türkiye, Mondros Mütarekesi sonrasında kendi askeri ve siyasi denetiminde olan hiçbir toprak parçasını terk etmedi. Ama daha önce resmen ya da fiilen elde çıkan toprakları geri almak için bağımsızlık ve egemenlik haklarından vazgeçmek istemedi.

Lozan Konferansı'nın ikinci dönemi 23 Nisan 1923'te başladı. İngiltere için konferans önemini kaybettiği için ikinci dönemindeki görüşmeler daha çok Türk-Fransız-İtalyan temsilciler arasında geçecekti. Konferansın böyle bir havaya bürünmesi, ilginin

DÖRT SATIRLIK SPOT LÜTFEN
DÖRT SATIRLIK SPOT LÜTFEN
DÖRT SATIRLIK SPOT LÜTFEN
DÖRT SATIRLIK SPOT LÜTFEN

ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΛΟΓΟΣ

ΠΡΟΣ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΙΝ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

ΛΑΚΩΝΙΚΑ

2η ΕΚΔΟΣΙΣ

Η ΑΝΤΑΛΛΑΓΗ ΤΩΝ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ

Ο ΚΑΝΘΑΡΑΣ

29 Temmuz 1923 tarihli *Eleftheros Logos* gazetesi

Suriye sınırı ise 1921 yılında imzalanan Ankara İtilâfnamesi esas alınarak çizildi[14] ve Fransa'nın başka konulardaki olası ısrarının önüne geçilmek istendi. Trakya sınırı da Karaağaç alınarak Meriç sınır kabul edildi.[15]

Lozan Antlaşması'na bakıldığında Kıbrıs, Trablusgarp, Sudan, Rodos ve On İki Ada'nın de facto olan durumları, de jure hale getirildi ve Türkiye söz konusu topraklar üzerindeki hak iddiasından vazgeçti.

azalmasına yol açtı ve görüşmeler ilk döneme göre daha sönük geçti. İlk dönemdeki hararet, heyecan ve kalabalık ikinci dönemde görülmedi.[16] Hatta Lord Curzon bile, İngiltere için konferans eski önemini kaybettiği için gelmeye gerek duymamıştı.

Birinci dönemde arazi ile ilgili sorunların çözümlenmesi yüzünden ikinci dönemde daha çok malî ve iktisadî konular gündeme geldi. Daha açık bir deyişle Lozan Konferansı'nın ikinci dönemi başladığında arazi ve askerlik işleriyle ilgili konularda (Boğazlar ve sınırlar) uzlaşma sağlanmış, ekonomik ve mali konularda ise somut bir ilerleme kaydedilmemişti. Kapitülasyonların kaldırılmasını prensip olarak kabul eden Müttefikler, bunun yerine farklı bir isimde ama benzer nitelikte başka bir ayrıcalık alanı oluşturmak istiyorlardı.

Ancak arazi konusunda uzlaşmacı bir politika izlenirken ekonomik ve mali konularda tam aksi olarak daha kararlı bir yaklaşım sergilendi. Bu tavizsiz tutum kapitülasyonların kaldırılmasını, dış devletlere verilen imtiyazların tasfiye edilmesini, Osmanlı borçlarının imparatorluktan ayrılan devletlerarasında paylaştırılmasını, azınlıkların Türk uyruklu sayılmasını sağladı. Ayrıca beş yıllık geçiş dönemine razı olarak adliye sistemi ve gümrük politikalarında gelecekle ilgili egemenlik alanları oluşturuldu. Böylece daraltılmış bir coğrafyada tam bağımsızlık ve egemen devlet olmak idealiyle uyumlu bir sonuç elde edildi.

SONUÇ

Lozan Konferansı'nda Türkiye, 1918-1922 yılları arasında önce yerel, daha sonra ulusal ölçekli sürdürmüş olduğu askeri ve siyasi mücadelenin diplomatik karşılığını almak için çaba sarf etti. Aslında Lozan Konferansı'nda tarafların ağırlık verdiği konulara

İsmet Paşa ve Adrian Bey, İsmet Paşa'nın Lozan'dan İstanbul'a dönüşünde yan yana, 10 Ağustos 1923
Agence Rol, Bibliothèque Nationale De France, https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b531185638

bakıldığında Osmanlı bakiyesi olan toprakların işgal edilmesinin temel gerekçesi de ortaya çıkıyordu. Askeri ve siyasi boyutlarının öne çıkarıldığı bu süreçte asıl amaç, söz konusu toprakların ekonomik açıdan talan edilmesiydi. Emperyal çağda Batılı devletler Anadolu ve Trakya'nın yer altı ve yer üstü kaynaklarını ele geçirmek için tüm askeri ve siyasi güçlerini seferber etmişlerdi. Bu nedenle demiryolları ve limanları kontrol altına almışlar, ekonomik değeri olan hemen her şeye göz dikmişlerdi. Bu nedenle Milli Mücadele'nin askeri safhası sona ermesine karşın taraflar, ekonomik ve mali konularda kozlarını paylaşıyorlardı Lozan'da!..

Türkler mücadeleyi Misak-ı Milli esasları ekseninde yürüttü. Altı ilkeden oluşan Misak-ı Milli, 14 maddelik talimatnameye ve görüşmelerin ruhuna yansıdı. Lozan'da sınırlar konusunda Misak-ı Milli hareket noktasını oluşturmasına karşın elde edilen sonuç, mutlak olarak bu belgeyle uyumlu olmadı. Suriye ve Irak sınırları Misak-ı Milli çerçevesinde düzenlenmedi. Bununla birlikte Türkiye'nin egemenlik ve bağımsızlık haklarını ilgilendiren konular, Misak-ı Milli'ye göre belirlendi. Lozan'daki Türk heyeti, Ankara'dan aldığı talimat gereği sınırlar konusunda kısmi bir esneklik gösterirken bağımsızlık ve egemenlik haklarıyla ilgili daha kararlı bir tutum sergiledi. Türkiye, Osmanlı Devleti'ne göre daha daraltılmış bir coğrafyaya razı olmuştu ama egemen ve bağımsız olmak konusunda öncülü olan bu devlete göre daha ileri düzeye ulaşmıştı. Düyun-u Umumiye Örgütünün etkisizleştirilmesi, kapitülasyonların bütün sonuçlarıyla kaldırılması, azınlıkların haklarının uyrukluk esasına göre düzenlenmesi yeni Türk devletinin ekonomik, mali ve siyasi bağımsızlığı ile tescil edilen sınırlar üzerinde egemen devlet olmak hakkının elde edilmesi sonucunu doğurdu.

TEMUÇİN FAİK ERTAN – ANKARA ÜNİVERSİTESİ

DİPNOTLAR

1 Mudanya Mütarekesi için bakınız. Eyyupoğlu, İsmail; *Mudanya Mütarekesi*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2002.
2 *Türk İstiklal Harbi*, II. Cilt, VI. Kısım, IV. Kitap, Ankara: Genelkurmay Başkanlığı Harb Dairesi Resmi Yayınları, 1969, s. 117-118.
3 *Lozan Barış Konferansı. Tutanaklar-Belgeler*, (Çeviren: Seha L. Meray), I. Takım, I. Cilt, I. Kitap, Ankara 1969, s. 7.
4 Bilsel, Cemil; *Lozan*, İkinci Kitap, İstanbul, 1933, s. 19; Karacan, Ali Naci; *Lozan Konferansı ve İsmet Paşa*, İstanbul, 1943, s.71; *Türk İstiklal Harbi*, s. 128.
5 Konferansın geneline TBMM Hükümeti'nden başka, İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan, Romanya ve Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı katıldı. Boğazlarla ilgili görüşmelerde ise bu devletlerin yanı sıra Sovyet Rusya ve Bulgaristan yer aldı.
6 Karacan, *age*, s. 191-192.
7 *Türk İstiklal Harbi*, s. 205.
8 *Türk İstiklal Harbi*, s. 205-206.
9 İnönü, İsmet; *Hatıralar*, 2. Kitap, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1987, s.105.
10 *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, II. Cilt, 1997, s. 114
11 *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, s. 111.
12 Boğazlarla ilgili sözleşme için bakınız: Soysal, İsmail: *Tarihçeleri ve Açıklamaları ile Birlikte Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları*, I. Cilt, Ankara, 1983, s. 140-152.
13 Irak Sınırına dair düzenleme için bakınız: Soysal, *age*, s. 87-88.
14 Soysal, *age*, s. 87.
15 Soysal, *age*, s. 87.
16 Karacan, *age*, s. 235.